

Originalni naučni rad

**POTREBE ZDRAVSTVENIH USTANOVA REPUBLIKE SRPSKE ZA
SPECIJALISTIČKIM PROGRAMIMA IZ OBLASTI
ZDRAVSTVENE NJEGE**

Duška Jović¹, Mirjana Janković², Slađana Vranješ³

¹Medicinski fakultet Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, Republika Srpska,
Bosna i Hercegovina

²Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske, Banja Luka, Republika
Srpska, Bosna i Hercegovina

³Univerzitetski klinički centar Republike Srpske, Banja Luka, Republika Srpska,
Bosna i Hercegovina

Sažetak: *Određene potrebe stanovništva te posebna vrsta okruženja zahtijevaju od diplomiranih medicinskih sestara specifična znanja i vještine u odnosu na ona koja se stiču kroz opšti obrazovni program na visokoškolskim ustanovama. S tim u vezi procijenjene su potrebe zdravstvenih ustanova Republike Srpske za specijalizacijama iz oblasti zdravstvene njege. Istraživanje je obuhvatilo 58 javnih zdravstvenih ustanova Republike Srpske. Sprovedena je studija poprečnog presjeka, kojom su zdravstvene ustanove stratifikovane prema nivou zdravstvene zaštite. U istraživanju je korišćen anketni upitnik koji je uključivao: osnovne informacije o zdravstvenoj ustanovi, zaposlenima, procesu zapošljavanja i potrebama za specijalizacijama iz oblasti zdravstvene njege. Podaci su prikupljeni od septembra do oktobra 2020. godine. Statistička obrada podataka vršena je u SPSSv23. Ispitivanje je sprovedeno na uzorku od 58 javnih zdravstvenih ustanova, od čega je 46 (79,3%) bilo sa primarnog nivoa i 12 (20,7%) ustanova sekundarnog i tercijarnog nivoa zdravstvene zaštite. Ukupan broj zaposlenih medicinskih sestara-tehničara iznosio je 4720, od čega je sa završenom višom školom bilo 433 (9,22%), a sa završenim bačelor programom 237 (5,02%). Nešto više od polovine (55,2%) zdravstvenih ustanova je iskazalo potrebu za specijalističkim programima iz oblasti zdravstvene njege, dok je manji procenat (44,8%) njih izrazilo i spremnost da upute zahtjeve nadležnom ministarstvu za pokretanje specijalizacija. Ustanove sekundarnog i tercijarnog nivoa zdravstvene zaštite iskazale su veću potrebu (72,7%) za specijalizacijama u odnosu na primarni nivo (52,2%), pri čemu ta razlika nije bila statistički značajna ($\chi^2=1,523$; $p=0,217$). U anketiranim ustanovama ukupan broj potrebnih diplomiranih medicinskih sestara specijalista iznosio je 219. Prema predloženim specijalizacijama ustanove su najviše bile zainteresovane za specijalizacije iz oblasti zdravstvene njege u porodici, nakon čega je slijedila zdravstvena njega hitnih stanja. Zdravstvene ustanove Republike Srpske su pokazale zainteresovanost za uvođenje specijalizacija za diplomirane medicinske sestre. Specijalističke programe iz oblasti zdravstvene njege treba još dodatno razjasniti u pogledu politike, obrazovanja, titula, uloga i kompetencija.*

Ključne riječi: *zdravstvena njega, specijalizacija, potrebe, Republika Srpska*

Uvod

Postoji veliki interes koji i dalje raste za ulogu medicinskih sestara specijalista kao načina prilagođavanja promjenjivim kontekstima i potrebama zdravstvene zaštite. Određene potrebe stanovništva, te posebna vrsta okruženja, zahtijevaju od medicinskih sestara specifična znanja i vještine u odnosu na ona koja se stiču kroz opšti obrazovni program na visokoškolskim ustanovama (Dury et al., 2014; Casey et al., 2017; Maier, Aiken, & Busse, 2017). U zemljama članicama Evropske unije (EU) propisi su uglavnom fokusirani na opštu njegu i daju orijentaciju, definiciju i deskriptore o početnim zahtjevima za obrazovanje medicinskih sestara (Directive 2013/55/EU of the European Parliament and of the Council, 2013). Evropska federacija medicinskih sestara je razvila „Matricu radne snage za medicinske sestre 3+1 u EU ” koji podrazumijeva 3 kategorije kadrova zdravstvene njege, a to su: diplomirana medicinska sestra, medicinska sestra specijalista i medicinska sestra koja obavlja naprednu sestrinsku praksu i prepoznaje značajnu ulogu zdravstvenih asistenata koji su označeni kao plus 1 kategorija. Ova matrica uključuje informacije o obrazovanju, kvalifikacijama i kompetencije za svaku od pomenutih kategorija i povezuje sličnosti i razlike između njih (European Federation of Nurses Workforce matrix 3+1, 2016). U literaturi postoje različite vrste definicija medicinske sestre specijaliste. Evropska organizacija specijalističkih medicinskih sestara definiše medicinsku sestru sa specijalizacijom tako što uključuje druge nazive kao što su „medicinska sestra koja obavlja naprednu praksu“, „medicinska sestra specijalista“ ili se na neki drugi način pozivaju na medicinske sestre koje su završile postdiplomsko ili akademsko obrazovanje i medicinske sestre sa velikim iskustvom u određenoj oblasti zdravstvene njege (European Specialist Nurses Organization - ESNO, 2019). Prema definiciji Međunarodnog vijeća medicinskih sestara (International Council of Nurses – ICN) medicinska sestra napredne prakse je registrovana medicinska sestra koja je stekla bazu stručnog znanja, složene vještine donošenja odluka i kliničke kompetencije za proširenu praksu, čije su karakteristike oblikovane kontekstom i/ili zemljom u kojoj on/ona ima dozvolu za rad. Za početni nivo preporučuju magistarsku diplomu (ICN, 2022; ESNO, 2019). U Velikoj Britaniji, Kraljevski koledž medicinskih sestara dalje definiše ulogu kao nivo prakse, a ne kao vrstu prakse, gdje medicinske sestre pripremljene na master studijama imaju slobodu i ovlaštenje da djeluju i donose autonomne odluke u procjeni, dijagnozi i njezi pacijenata (Royal College of Nurses, 2018). Evropska organizacija specijaliziranih medicinskih sestara poziva nacionalne vlasti da ulažu u razvoj specijalizacija za medicinske sestre i implementiraju regulatorne okvire u pravcu pravno ugrađene i usklađene pozicije medicinskih sestara specijalista u svakoj državi članici EU. Naglašavaju značaj rješavanja ovog pitanja kako bi potrebe pacijenata bile zadovoljene, što bi dovelo do sigurnije njege i pozitivnih ekonomskih koristi u vremenu kada su zdravstveni budžeti pod velikim mjerama štednje (ESNO, 2019). U članku izveštavamo o prethodno neobjavljenim podacima ove studije uz dozvolu Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske i Projekta jačanja sestrinstva u Bosni i Hercegovini. Cilj ove studije presjeka bio je da procijeni potrebe

zdravstvenih ustanova Republike Srpske za specijalizacijama iz oblasti zdravstvene njege.

Metodologija

Sprovedena je studija presjeka, kojom su zdravstvene ustanove stratifikovane prema nivou zdravstvene zaštite. Istraživanje je obuhvatilo 58 javnih zdravstvenih ustanova Republike Srpske. Primarni nivo zdravstvene zaštite je uključivao analizu podataka iz Domova zdravlja Republike Srpske (n=46), a sekundarni i tercijarni nivo uključivao je ankete iz bolnica (n=7), specijalnih bolnica (n=3), Univerzitetske bolnice (n=1) i Univerzitetskog kliničkog centra Republike Srpske (UKC RS) (n=1).

Za potrebe ovog istraživanja korišćen je posebno dizajniran anketni upitnik. Upitnik se sastojao iz pitanja zatvorenog tipa sa listom ponuđenih odgovora i pitanjima gdje su učesnici mogli dodavati otvorene komentare. Pitanja su pokrivala sljedeće kategorije: osnovne informacije o zdravstvenoj ustanovi, osnovne informacije o zaposlenim medicinskim sestrama-tehničarima, informacije o procesu zapošljavanja i potrebe za medicinskim sestrama specijalistima. Aktivnost je sprovedena u okviru Projekta jačanja sestrinstva u Bosni i Hercegovini, a distribuciju i prikupljanje podataka je sproveo Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske u periodu od septembra do oktobra 2020. godine. Postupak obrade podataka vršen je putem programskog paketa SPSS verzija 23. Za analizu prikupljenih podataka korištene su deskriptivne statističke mjere, frekvencije, procenat, minimalna i maksimalna vrijednost, srednja vrijednost i suma. Za testiranje razlika ispitivanih varijabli korišten je Hi-kvadrat test (χ^2 test). Dobijeni rezultati prikazani su tabelarno i grafički.

Rezultati

U istraživanje je bilo uključeno 58 javnih zdravstvenih ustanova Republike Srpske. Najveći broj zdravstvenih ustanova bio je sa primarnog nivoa zdravstvene zaštite i uključivao je analizu podataka iz 46 domova zdravlja (79,3%) dok je sekundarni i tercijarni nivo bio manje zastupljen (Tabela 1).

Tabela 1. Anketirane zdravstvene ustanove Republike Srpske
Table 1. Surveyed health care institutions in Republika Srpska

Varijable	N	Procenat
JZU RS (n=58)	Primarni nivo ZZ (n=46)	79,3%
	Sekundarni i tercijarni nivo ZZ (n=12)	20,7%

JZU – Javne zdravstvene ustanove; ZZ – zdravstvena zaštita; N - broj;

3.2. Osnovne informacije o zaposlenim medicinskim sestrama-tehničarima

Ukupan broj zaposlenih radnika u svim anketiranim zdravstvenim ustanovama iznosio je 11.050 (podatke o broju radnika nisu dostavili DZ Berkovići, DZ Ribnik i DZ Stanari). Prosječan broj zaposlenih medicinskih sestara iznosio je 81.38

(SD=183.28) pri čemu je minimalan broj zaposlenih bio 2, a maksimalan broj zaposlenih medicinskih sestara 1331 (Tabela 2).

Tabela 2. Ukupan broj zaposlenih i broj zaposlenih medicinskih sestara

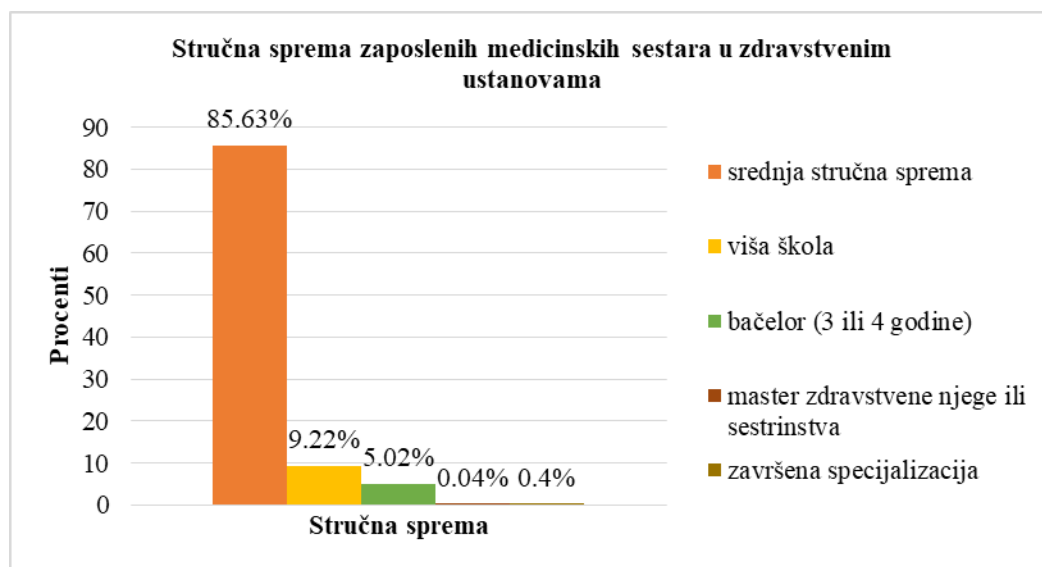
Table 2. Total number of all employees and all nurses

Varijable	Min.	Max.	N	Mean $\pm$ SD
Ukupan broj zaposlenih	5	3137	11050	200.91 $\pm$ 433.53
Broj zaposlenih medicinskih sestara	2	1331	4720	81.38 $\pm$ 183.28

Min.- minimalna vrijednost; Max. - maksimalna vrijednost; N - broj; Mean - srednja vrijednost, SD - standardna devijacija;

Prema polnoj strukturi najveći broj medicinskih sestara bio je ženskog pola i to 3946 (83,6%), dok je muški pol bio zastupljen sa 16,4% (n=774 osobe). Kada je u pitanju starosna dob medicinskih sestara podaci nam govore da je najviše bilo zaposlenih medicinskih sestara starosti ≥ 55 godina (30,95%), a najmanje ≤ 24 godine (5,96%). Starosna grupa od 25 do 34 godine je bila zastupljena sa 19,35%, zatim su slijedile medicinske sestre od 35 do 44 godine (24,36%) i medicinske sestre koje su imale od 45 do 54 godine života (19,38%).

Analizirana je i stručna sprema medicinskih sestara. Od ukupnog broja zaposlenih medicinskih sestara u anketiranim ustanovama 4044 (85,63%) je sa srednjom stručnom spremom, 435 (9,22%) sa višom stručnom spremom, 237 (5,02%) sa završenim bačelorum (3 ili 4 godine), 2 medicinske sestre (0,04%) sa završenim masterom, dok su samo 2 (0,04%) medicinske sestre sa završenom specijalizacijom (Grafikon 1).

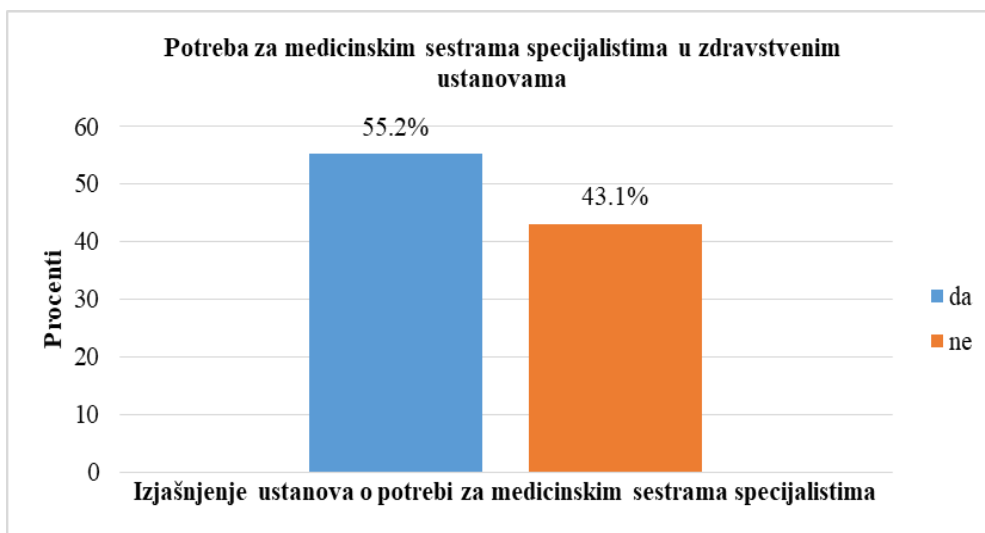
Grafikon 1. Obrazovni status medicinskih sestara u zdravstvenim ustanovama Republike Srpske

Graph 1. Education level of nurses in health care institutions in Republic of Srpska

Ukupan broj radnih mjesta predviđenih po aktuelnoj sistematizaciji za diplomirane medicinske sestre u anketiranim zdravstvenim ustanovama bio je 211 (napomena: na ovo pitanje neke ustanove nisu odgovorile, tako da prazan odgovor nije analiziran kao da nema predviđenih mjesta, već kao nedostajući podatak po ovom pitanju). Broj priznatih diplomiranih medicinskih sestara, u skladu sa koeficijentom visoke stručne sprema, iznosio je 144, pri čemu je najveći broj takvih medicinskih sestara bio u UKC RS (43 diplomirane medicinske sestre), nakon čega slijedi DZ Doboj sa 21 diplomiranom medicinskom sestrom i Bolnica Srbija sa 9 priznatih diplomiranih medicinskih sestara.

Treći dio upitnika sadržavao je pitanja o procesu zapošljavanja. Na pitanje ko je odgovoran za utvrđivanje potreba za zapošljavanje novih/dodatnih zdravstvenih radnika, 98,3% ustanova navelo je da odgovornost pripada direktoru ustanove, dok se samo jedna ustanova nije izjasnila po ovom pitanju. Najveći broj ustanova (51,7%) izjasnio se da je za opis poslova odgovoran direktor ustanove, zatim pravna služba ustanove (20,7%), glavna sestra ustanove (17,2%), a 8,6% ustanova navodi da pomenutu odgovornost imaju i rukovodioci odjeljenja. Na pitanje ko je nadležan da odobri zapošljavanje novih/dodatnih zdravstvenih radnika njih 55,2% navodi da je za to odgovoran direktor ustanove ili Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite (43,1%). Na pitanje ko je nadležan da obezbijedi sredstva za zapošljavanje novih/dodatnih zdravstvenih radnika, 12,1% ustanova je odgovorilo da za pomenute aktivnosti nadležnost ima Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, 70,7% ustanova se izjasnilo da nadležnost imaju i direktori zdravstvenih ustanova, dok se njih 12,1% izjasnilo da sredstva treba da obezbijedi samo ustanova.

Na pitanje da li postoji potreba za medicinskim sestrama specijalistima izjasnilo se 57 ustanova, od čega je više od polovine (55,2%) izrazilo potrebu za medicinskim sestrama specijalistima (Grafikon 2).

Grafikon 2. Potrebe zdravstvenih ustanova za medicinskim sestrama specijalistima
Graph 2. Needs for nursing specialties in health care institutions

Kada je u pitanju potreba za medicinskim sestrama specijalistima s obzirom na nivo zdravstvene zaštite dobijeni rezultati pokazali su da se 72,7% ustanova sekundarnog i tercijarnog nivoa zdravstvene zaštite izjasnilo potvrdno o potrebi za specijalizacijama iz oblasti zdravstvene njege, dok ustanove primarnog nivoa zdravstvene zaštite su se u manjem procentu pozitivno izjasnile o ovoj potrebi (52,2%). Dobijena razlika o potrebi za sestrama specijalistima s obzirom na nivo zdravstvene zaštite ustanove nije bila statistički značajna ($\chi^2=1,523$; $p=0,217$). U Tabeli 3 su prikazani rezultati potrebnih predloženih tipova specijalizacija medicinskih sestara po zdravstvenim ustanovama Republike Srpske, kao i potreban broj medicinskih sestara specijalista. Pored priložene tabele u anketnom upitniku, postojala je i mogućnost predlaganja specijalizacije. Tako je Bolnica Foča predložila specijalizaciju iz zdravstvena njega u kardiologiji (potrebna 1 medicinska sestra), zatim Bolnica Srbija je imala za prijedlog: zdravstvena njega u ginekologiji (potrebne 2 med.sestre), anesteziologija sa reanimatologijom (potrebne 2 med. sestre) i laboratorijska dijagnostika (potrebna 1 med.sestra), dok je Dom zdravlja Zvornik dao prijedloge za specijalizacijama iz zdravstvene njege u ginekologiji (potrebna 1 med. sestra), zdravstvene njege u fizijatrijskoj djelatnosti (1 med. sestra), zdravstvene usluge u oblasti radiologije (1 med. sestra), organizacija i rukovođenje zdravstvenim ustanovama (1 med. sestra), unapređenje kvaliteta i sigurnosti zdravstvenih usluga (potrebna 1 med. sestra). Kada na potreban broj medicinskih sestara specijalista (208) za predložene specijalizacije, dodamo broj medicinskih sestara specijalista po prijedlozima (11 med. sestara), ukupan broj potrebnih sestara specijalista u anketiranim ustanovama u Republici Srpskoj bio je 219. Uzmemo li u obzir podatke o spremnosti ustanova da upute zahtjeve nadležnom ministarstvu za pokretanje specijalizacija za medicinske sestre u skladu sa postojećim potrebama njih 44,8% izrazilo je spremnost, dok 3,4% ustanova nije dalo nikakav odgovor na ovo pitanje.

Tabela 3. Potrebni tipovi specijalizacija medicinskih sestara po zdravstvenim ustanovama Republike Srpske

Table 3. Required types of nursing specialties by health care institutions in Republic of Srpska

Tip specijalizacije (n=20)	Zdravstvene ustanove RS	Potreban broj med. sestara n=208
Zdravstvena njega u porodici	1 Bolnica (Foča) i 15 DZ (Mrkonjić Grad, Bijeljina, Bratunac, Dobo, Knežev, Kotor Varoš, K.Dubica, Milići, Ribnik, Stanari, Šipovo, Višegrad, Rogatica, Zvornik, Kostajnica)	36
Sestrinstvo u zajednici	1 Bolnica (Foča) i 11 DZ (Mrkonjić Grad, Bijeljina, Knežev, K.Dubica, Prijedor, Ribnik, Šipovo, Teslić, Višegrad, Zvornik, Kostajnica)	18
Specijalizacija u oblasti javnog zdravlja	1 Bolnica (Foča) i 7 DZ (Mrkonjić Grad, Bratunac I. Drvar, Petrovo, Šipovo, Višegrad, Kostajnica)	12

Zdravstvena njega gerijatrijskih pacijenata	4 Bolnice/specijalne bolnice (Foča, Mlječanica, Modriča, Sokolac) i 5 DZ (Lopare, Ljubinje, Stanari, Ugljevik, Rogatica)	14
Zdravstvena njega u onkologiji	2 Bolnice (Foča, Zvornik)	3
Palijativna njega	5 Bolnica/specijalnih bolnica (Foča, Gradiška, Nevesinje, Mlječanica, Modriča) i 11 DZ (Prnjavor, Bijeljina, Doboj, Lopare, Milići, Ribnik, Šipovo, Teslić, Ugljevik, Rogatica, Zvornik)	26
Zdravstvena njega u mentalnom zdravlju	3 Bolnice/specijalne bolnice (Foča, Modriča, Sokolac) i DZ (Bijeljina, Doboj, K.Dubica, Lopare, Ugljevik, Zvornik)	13
Zdravstvena njega u neurologiji	4 Bolnice/specijalne bolnice (Foča, Mlječanica, Nevesinje, Zvornik)	5
Zdravstvena njega u infektologiji	2 Bolnice (Foča, Zvornik)	2
Zdravstvena njega u pedijatriji	3 Bolnice (Foča, Nevesinje, Zvornik) i 9 DZ (Bijeljina, Doboj, K.Varoš, Lopare, Milići, Šekovići, Ugljevik, Višegrad, Zvornik)	14
Zdravstvena njega internističkih bolesnika	5 Bolnica/specijalnih bolnica (Foča, Zvornik, Nevesinje, Mlječanica, Modriča)	7
Zdravstvena njega u intenzivnoj njezi	5 Bolnica/specijalnih bolnica (Foča, Gradiška, Nevesinje, Srbija, Zvornik)	10
Zdravstvena njega u nefrologiji	1 Bolnica (Foča)	1
Zdravstvena njega u gastroenterologiji	2 Bolnice (Foča, Zvornik)	2
Zdravstvena njega u hematologiji	1 Bolnica (Foča)	1
Zdravstvena njega u pulmologiji	2 Bolnice (Foča, Zvornik)	2
Zdravstvena njega u ortopediji	3 Bolnice (Foča, Zvornik, Mlječanica)	3
Zdravstvena njega u hirurgskoj djelatnosti	5 Bolnica (Foča, Gradiška, Zvornik, Nevesinje, Mlječanica) i 1 DZ (Višegrad)	10
Zdravstvena njega hitnih stanja	1 Bolnica (Foča) i 15 DZ (Prnjavor, Bijeljina, Bratunac, Doboj, K. Varoš, K. Dubica, Lopare, Ljubinje, Milići, Ribnik, Šekovići, Šipovo, Ugljevik, Višegrad, Zvornik)	29

Diskusija

Glavni nalaz ove studije sprovedene u Republici Srpskoj pokazuje da postoji velika zainteresovanost zdravstvenih ustanova za uvođenjem specijalizacija za medicinske sestre. Prema ponuđenim i predloženim tipovima specijalizacija potreban broj medicinskih sestara sa specijalizacijom procijenjen je na 219, dok je najviše njih pokazalo interes za razvojem specijalizacija iz Zdravstvene njege u porodici, Zdravstvene njege hitnih stanja i Palijativne njege. Podaci iz literature takođe sugerišu da su najčešće uloge napredne sestrinske prakse identifikovane u primarnoj zdravstvenoj zaštiti te na sekundarnom i tercijarnom nivou koji uključuju kliničku medicinsku sestru specijalistu u akutnim bolničkim uslovima (Sheer and Wong, 2008). Medicinske sestre-tehničari u Republici Srpskoj se obrazuju na nekoliko nivoa: srednjoškolsko obrazovane, visoke škole, fakulteti, master i doktorske studije, dok specijalističko obrazovanje još uvijek nije dostupno. Iz naših rezultata evidentno je da su nosioci zdravstvene njege u zdravstvenim ustanovama oni sa završenom srednjom stručnom spremom, dok je samo mali broj diplomiranih medicinskih sestara. Mnoge studije potvrđuju da bolje obrazovane medicinske sestre dovode se u vezu sa smanjenjem mortaliteta pacijenata, a uloge napredne sestrinske prakse postaju privlačan izbor karijere za medicinske sestre (Aiken, 2019; Aiken et al., 2014). Uzmemo li u obzir zemlje članice EU u kojima specijalistički programi postoje dugi niz godina još uvijek je prisutan nedostatak razumijevanja i nedosljednosti u ulogama medicinske sestre specijaliste. Postoje velike varijacije u nivoima i dužini obrazovanja te u obimu prakse, titulama, sertifikaciji i regulativi specijalizovane medicinske sestre (Dury, 2014; ESNO, 2019). Stoga, važno je napomenuti da se za pokretanje ovakvih programa u našoj zemlji trebaju stvoriti neophodni preduslovi, koji će uključivati reforme u obrazovnom i zdravstvenom sistemu i zahtijevati saradnju između nadležnih ministarstava i drugih zainteresovanih strana. Mnoge zemlje članice Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj i EU decenijama su prolazile kroz reforme da bi uvele napredne uloge medicinskih sestara a sve u cilju poboljšanja pristupačnije i kvalitetnije njege i/ili smanjenja troškova (ESNO, 2019).

Zaključak

S obzirom da su zdravstvene ustanove Republike Srpske pokazale zainteresovanost za uvođenje specijalizacija za medicinske sestre, treba imati na umu da specijalističke programe iz oblasti zdravstvene njege treba detaljno razjasniti u pogledu politike, obrazovanja, titula, uloga i kompetencija.

Literatura

- Aiken, L.H., (2019). A new course of action is required to restore the health of the nurse workforce. *Nursing Times*, 07-06-2019. Available at: <https://www.nursingtimes.net/opinion/linda-aiken-a-new-course-of-action-is-required-to-restore-the-health-of-the-nurse-workforce-07-06-2019/>
- Aiken, L.H., Sloane, D.M., Bruyneel, L., Van den Heede, K., Griffiths, P., Busse, R., Diomidous, M., Kinnunen, J., Kozka, M., Lesaffre, E., McHugh, M.D., Moreno-Casbas, M.T., Rafferty, A.M., Schwendimann, R., Scott, P.A., Tishelman, C., van

- Acterberg, T., Sermeus, W., (2014). Nurse staffing and education and hospital mortality in nine European countries: a retrospective observational study. *Lancet* 383 (9931), 1824–1830.
- Casey, M., O'Connor, L., Cashin, A., Smith, R., O'Brien, D., Nicholson, E., & Egan, C. (2017). An overview of the outcomes and impact of specialist and advanced nursing and midwifery practice, on quality of care, cost and access to services: A narrative review. *Nurse Education Today*, 56, 35–40.
- Directive 2013/55/EU of the European Parliament and of the Council, (2013). Official Journal of the European Union, L354/132. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0055&from=EN>
- Dury, C., Hall, C., Danan, J. L., Mondoux, J., Aguiar Barbieri-Figueiredo, M. C., Costa, M. A., & Debout, C. (2014). Specialist nurse in Europe: education, regulation and role. *International nursing review*, 61(4), 454–462.
- European Federation of Nurses Workforce matrix 3+1 (2016). Available in: <http://www.efnweb.be/wp-content/uploads/EFNWorkforce-Matrix-3-1-Executive-Summary-09-11-2016.pdf>
- International Council of Nurses (ICN). Nurse Practitioner /Advanced Practice Roles: Definition and Characteristics of the Role. Available in: <https://international.aanp.org/practice/apnroles>
- Maier, C.B., Aiken, L.H., & Busse, R. (2017). Nurses in advanced roles in primary care: Policy levers for implementation, OECD Health Working Papers, No. 98, OECD Publishing, Paris.
- Royal College of Nursing. Advanced Practice Standards. Available in: <https://www.rcn.org.uk/professional-development/advanced-practice-standards>
- Sheer, B., Wong, F.K., (2008). The development of advanced nursing practice globally. *J. Nurs. Scholarsh.* 40 (3), 204–211.
- The European Specialist Nurses Organization (ESNO, 2019). Position Statement “The Specialist Nurses in European Healthcare Towards 2030”. Brussels 2019. Available in: <https://www.esno.org/assets/files/ESNOPosition Statement April 2019 FINAL.pdf>

THE NEEDS OF HEALTH INSTITUTIONS IN REPUBLIC OF SRPSKA FOR NURSE SPECIALIST PROGRAMS

Duška Jović¹, Mirjana Janković², Slađana Vranješ³

¹Faculty of Medicine, University of Banja Luka, Banja Luka, Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina

²Ministry of Health and Social Welfare, Banja Luka, Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina

³University Clinical Centre of the Republic of Srpska, Banja Luka, Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina

Abstract: *Certain needs of the population and specific environment require graduate nurses to poses specific knowledge and skills different from those acquired through a general education program at higher education institutions. Therefore, the needs for nurse specialists in health institutions in Republic of Srpska were assessed. The research included 58 public health care institutions in Republic of Srpska. A cross-sectional study was conducted, stratifying health care institutions according to the health care level. The questionnaire included: basic information about the healthcare facility, employees, employment process and the need for nursing specialties. The data was collected from September to October 2020. Statistical data processing was performed in SPSSv23. The survey was conducted on a sample of 58 public healthcare facilities, of which 46 (79.3%) for primary healthcare and 12 (20.7%) for secondary and tertiary healthcare. Out of total 4720 employed nurses, 433 (9.22%) hold an associate degree and 237 (5.02%) hold bachelor's degree. Slightly more than half (55.2%) of the health care institutions expressed the need for programs for nurse specialties, while a smaller percentage (44.8%) expressed their willingness to requests initiation of specialization programs from the ministry in charge. Secondary and tertiary showed a greater need (72.7%) for nursing specializations compared to the primary health care level institutions (52.2%), with observed difference being statistically insignificant ($\chi^2=1.523$; $p=0.217$). A total number of required graduate specialist nurses among the surveyed institutions was 219. According to the proposed specializations, the institutions were most interested in family nurse practitioners, followed by emergency nursing. Healthcare institutions in Republic of Srpska have shown interest in introducing specializations for graduate nurses. Nursing specialties programs need to be further clarified in terms of policies, education, titles, roles and competencies.*

Key words: *nursing care, specialization, need, Republic of Srpska*